

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Marjo Vaho

KIUSAAMINEN

VARHAISKASVATUKSEN ARJESSA

Varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä Kauhavalta

Sosiaali- ja terveystieteiden
2022

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Marjo Vaho
Opinnäytetyön nimi	Kiusaaminen varhaiskasvatuksen arjessa – Varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä Kauhavalta
Vuosi	2022
Kieli	suomi
Sivumäärä	45 + 2 liitettä
Ohjaaja	Susanna Weber

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia varhaiskasvatuksessa esiintyvää kiusaamista ja kiusaamisen ehkäisyä 3-5-vuotiaiden lasten keskuudessa. Miten varhaiskasvatuksen opettajat näkevät kiusaamisen ilmenevän varhaiskasvatuksen arjessa, miten sitä ehkäistään tällä hetkellä ja miten kiusaamisen ehkäisyä voisi jatkossa kehittää. Tutkimustulosten avulla varhaiskasvatukseen tehdään kehittämissuhteita kiusaamisen ehkäisyn parantamiseksi. Toimeksiantaja opinnäytetyölle oli Kauhavan varhaiskasvatus.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimuksen aineisto kerättiin sähköisen kyselylomakkeen avulla, joka lähetettiin Kauhavan varhaiskasvatuksen päiväkotien 3-5 -vuotiaiden varhaiskasvatuksen opettajille. Aineistoa analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Opinnäytetyössä käytettyjä keskeisiä käsitteitä ovat varhaiskasvatus, kiusaaminen ja kiusaamisen ehkäisy.

Tutkimustuloksista selvisi, että kiusaaminen ilmenee 3-5 -vuotiailla useimmiten psyykkisenä kiusaamisena, joka näyttäytyy leikistä poissulkemisena. Fyysinen ja sanallinen kiusaaminen ilmenevät leikkien hajottamisena, lyömisenä, tönimisenä ja nimittelynä. Kauhavan varhaiskasvatuksella on hyvin osaamista ja menetelmiä kiusaamisen ehkäisyyn. Kiusaamista ehkäistään sosiaalistaitojen ja kaveritaitojen harjoittelulla, pienryhmätoiminnalla, havainnoinnilla ja aikuisen läsnäololla. Tutkimustuloksista nousi esiin, että lisäkoulutukselle on tarvetta. Henkilökunnan määrän tulee olla riittävää koko päivän ajan, jotta kiusaamista voidaan tehokkaasti ehkäistä.

Avainsanat varhaiskasvatus, kiusaaminen, kiusaamisen ehkäisy, lapset

ABSTRACT

Author	Marjo Vaho
Title	Bullying in Everyday Early Childhood Education - The Views of Early Childhood Education Teachers from Kau- hava
Year	2022
Language	Finnish
Pages	45 + 2 Appendices
Name of Supervisor	Susanna Weber

The purpose of this bachelor's thesis was to investigate bullying and the prevention of bullying in early childhood education among children aged 3-5 years. How early childhood education teachers see bullying manifesting in the daily life of early childhood education, how it is currently being prevented and how bullying prevention could be further developed. With the help of research results, development proposals are made for early childhood education to improve the prevention of bullying. The client of the bachelor's thesis was early childhood education in Kauhava.

The bachelor's thesis was carried out as qualitative research. The material of the study was collected using an electronic questionnaire, which was sent to early childhood education teachers who work with children aged 3-5 in Kauhava kindergartens. The material was analysed using data-driven content analysis. The key concepts used in this thesis are early childhood education, bullying, and bullying prevention.

The results of the study showed that bullying most often manifests itself as psychological bullying in 3-5-year-old children, which appears as exclusion from play. Physical and verbal bullying manifests itself as breaking up games, beating, pushing, and naming. Early childhood education in Kauhava has good skills and methods for preventing bullying. Bullying is prevented through the practice of social and friendship skills, small group activities, observation and with the presence of an adult. The results of the research showed that there is a need for additional training. The number of staff should be sufficient throughout the day to effectively prevent bullying.

Keywords early childhood education, bullying, bullying prevention, children

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTA.....	10
	2.1 Tavoitteet ja tarkoitus.....	10
	2.2 Aiheen rajaus	10
	2.3 Aiemmat tutkimukset	11
3	VARHAISKASVATUS.....	13
	3.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	13
	3.2 Kauhavan paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	14
	3.3 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma	15
4	KIUSAAMINEN	16
	4.1 Kiusaamisen muodot	16
	4.2 Kiusaamisen roolit.....	17
	4.3 Kiusaamisen tunnistaminen.....	18
	4.4 Kiusaamisen vaikutukset.....	18
5	KIUSAAMISEN EHKÄISY	20
	5.1 Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot.....	20
	5.2 Osallisuus ja tasa-arvo	21
	5.3 Leikin havainnointi, ohjaaminen ja aikuisen rooli	22
	5.4 Yhteistyö vanhempien kanssa	23
	5.5 Positiivinen pedagogiikka	23
	5.6 Mielenterveyden suojatekijät.....	24
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	26
	6.1 Tutkimusote	26
	6.2 Tutkimuksen kohde.....	26
	6.3 Aineiston kerääminen	27
	6.4 Aineiston analysointi.....	27
7	TUTKIMUSTULOKSET	29

7.1	Kiusaamisen ilmeneminen ja tunnistaminen.....	29
7.2	Kiusaamisen ehkäisyn menetelmät ja ryhmien suojatekijät	30
7.3	Kiusaamisen ehkäisyn kehittäminen	31
7.4	Henkilökunnan osaaminen ja lisäkoulutuksen tarve	32
7.5	Ajatuksia kiusaamisen ilmenemisestä ja ehkäisystä yleisesti.....	32
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	34
9	POHDINTA.....	38
9.1	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	40
9.2	Jatkotutkimusehdotukset	41
	LÄHTEET	43
	LIITTEET	46

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Materiaaleja kiusaamisen ehkäisyyn15

Kuvio 2. Kiusaamisen ilmeneminen Kauhavan varhaiskasvatuksessa.....29

Taulukko 1. Mielenterveyteen vaikuttavat suoja- ja riskitekijät. 25

Taulukko 2. Kiusaamisen ehkäisy tällä hetkellä ja kehittämistoiveet 36

LIITELUETTELO

LIITE 1. Kysymykset varhaiskasvatuksen opettajille

LIITE 2. Saatekirje varhaiskasvatuksen opettajille

1 JOHDANTO

Kiusaamisesta on puhuttu aina ja se nousee mediassa esiin toistuvasti. Kiusaamista voidaan sanoa yhteiskunnalliseksi ja huolestuttavaksi ilmiöksi. Toivanen (2017, 5) toteaa, että koulukiusaamista on ollut niin kauan, kuin on ollut kouluja, mutta sitä on tutkittu tarkemmin vasta 1970-luvulta lähtien, jonka jälkeen se on noussut ihmisten suurempaan tietoisuuteen. Etelä-Pohjanmaalla kiusaamisen ehkäisy on ollut esillä mediassa viime aikoina. Peltokangas (2022,8) kirjoittaa, että Etelä-Pohjanmaalla Lapua vahvistaa kiusaamisen ehkäisyä kouluissaan kevään 2022 aikana. Se tarkoittaa kiusaamisen vastaisten toimenpiteiden kehittämistä, ylläpitoa sekä sidosryhmäyhteistyötä sosiaalipalveluiden ja poliisin kanssa. Kauhan kaupunginvaltuustossa on myös esitetty, että se selvittää omia mahdollisuuksiaan kiusaamisen ehkäisyn tehostamiseksi.

Perustuslain mukaan jokaisella ihmisellä tulee olla oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, eikä ketään saa kohdella ihmisarvoa loukkaavasti (L 11.6.1999/731). Kiusatuksi tuleminen rikkoo ihmisen perusoikeuksia ja tästä syystä kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen on merkityksellistä. Kuten Kirves & Stoor-Grenner (2010) ovat tutkimuksessaan todenneet, kiusaamista tapahtuu jo pienten lasten keskuudessa ja kiusaamisen yleisin muoto on leikistä poissulkeminen. Pahimmillaan kiusaaminen ja kiusatuksi tuleminen saattavat vaikuttaa lapsen koko loppuelämään, jonka vuoksi jo pienten lasten kanssa on tärkeää harjoitella erilaisia taitoja kiusaamisen ehkäisemiseksi.

Lapsen turvallisuuden ja kehityksen tukemiseksi on muutamia säädöksiä, jotka tulisi huomioida lasten kanssa toimiessa. Säädöksiä ovat mm YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, josta on tullut Suomessa lainvoimainen vuonna 1991. Sopimus velvoittaa valtiota ja kaikkia aikuisia toteuttamaan lapsen hyvän elämän ja kasvun perusedellytykset. Sopimuksessa on neljä periaatetta, jotka ovat syrjinnän kieltä, lapsen edun ja näkemyksen huomioiminen sekä lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen. (Lapsen oikeudet 2022.) Lastensuojelulain

(L.13.4.2007/417) tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

Opinnäytetyössäni haluan nostaa esiin varhaiskasvatuksen merkitystä lapsen hyvinvoinnin, turvallisuuden ja tulevaisuuden kannalta. Toimeksiantaja tälle opinnäytetyölle on Kauhavan kaupungin varhaiskasvatus. Opinnäytetyön avulla Kauhavan varhaiskasvatus saa ajantasaista tietoa, miten lasten kiusaaminen ilmenee varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta, miten kiusaamista ehkäistään ja miten sitä tulisi kehittää. Tutkimustuloksista nousseiden teemojen pohjalta tehdään kehittämisehdotuksia Kauhavan varhaiskasvatukseen kiusaamisen ehkäisyn parantamiseksi.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTA

Tässä luvussa kerrotaan tarkemmin tutkimuksen tavoitteesta, tarkoituksesta ja aiheen rajauksesta. Luvun lopussa tuodaan esiin aiempia tutkimuksia pienten lasten kiusaamiseen liittyen.

2.1 Tavoitteet ja tarkoitus

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Kauhavan varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä siitä, miten he kokevat kiusaamisen ilmenevän 3-5-vuotiaiden ryhmissä, minkälaisin menetelmin kiusaamista ehkäistään ja miten heidän mielestään menetelmiä tulisi kehittää. Selvityksen avulla halutaan saada varhaiskasvattajat pohtimaan kyseistä ilmiötä ja kiusaamisen ehkäisyn merkitystä. Tämän lisäksi tarkoitus on nostaa kiusaamisilmiötä esiin yleisellä tasolla ja edistää lasten turvallisuutta ja hyvinvointia. Tutkimustulosten pohjalta tehdään kehittämis ehdotuksia kiusaamisen ehkäisemisen parantamiseksi Kauhavan varhaiskasvatukseen.

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten kiusaaminen ilmenee päiväkodin 3-5 -vuotiaiden arjessa varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta?
2. Miten kiusaamista ehkäistään?
3. Miten kiusaamisen ehkäisyä tulisi kehittää ja onko varhaiskasvatuksen opettajilla tarvittavaa osaamista, vai onko tarvetta kouluttautua lisää kiusaamisen ehkäisyn menetelmistä?

2.2 Aiheen rajaus

Tutkimuksen ikäryhmäksi valikoitui 3-5 -vuotiaat, koska sitä nuoremmilla kiusaaminen ei yleensä näyttäytyä tutkimuksissa tahallisenä ja jatkuvana.

”Ei tarvitse kuin katsoa 1-2 vuotiasta, jolle pystyssä pysyminen paksussa toppahaalarissa saattaa jo olla suuri vaatimus, kun ymmärtää etteivät puolensa pitäminen, ryhmässä selviytyminen ja neuvottelutaidot ole vielä sen ikäisen kehitystapahtumia” (Keltikangas-Järvinen 2012, 145).

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta, sitä säätelevät perusopetuslaki ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2008, 7). Esiopetus jätetään tämän tutkimuksen ulkopuolelle, koska tässä tutkimuksessa tarkastellaan enemmän varhaiskasvatustilaa ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Perhepäivähoitajia ei oteta tähän tutkimukseen mukaan, vaan suunnataan tutkimus isompien päiväkotiryhmien varhaiskasvatuksen opettajille.

Tutkimusaineisto kerätään Kauhavan varhaiskasvatuksen opettajilta. Heillä on pedagoginen vastuu toiminnan suunnittelusta, toteutuksesta ja siitä, että se tukee lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia (OAJ 2021). Keskityn työssäni varhaiskasvatuksen opettajan näkökulmaan ja osaamisen kehittämiseen, koska olen valmistumassa kyseiseen ammattiin.

2.3 Aiemmat tutkimukset

Helsingin yliopistolla Ingström (2015, 41-42) on tehnyt kasvatustieteen Pro gradu -tutkielman aiheesta ”On pakko kiusata, kun mua kiusataan ekaks”. Aihe käsittelee päiväkodissa tapahtuvaa kiusaamista lasten näkökulmaa hyödyntäen. Tutkimuksesta käy ilmi, että päiväkodissa tapahtuu kiusaamista ja siinä on samoja piirteitä, kuin koulukiusaamisessa. Etenkin fyysiset ja psyykkiset tavat kiusata nousevat tutkimuksessa esiin. Tutkimuksessa on havaittu, että psyykinen kiusaaminen on leikin ulkopuolelle jättämistä ja fyysinen kiusaaminen näyttäytyy tönimisenä, lyömisinä ja hyökkäyksinä. Tutkimuksesta käy ilmi, että päiväkodin henkilökunnalla on osaamista tunnistaa ja havainnoida kiusaavia lapsia.

Kirves & Stoor-Grenner (2010) on yhdessä Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin kanssa toteuttanut sosiaali- ja terveystieteiden rahoittaman hankkeen ”Kiusaamisen ehkäisy alle kouluikäisten parissa”. Hankkeen yksi tavoitteista on luoda käsitystä siitä, millaista kiusaaminen alle kouluikäisten keskuudessa on. Hankkeen puitteissa tehtiin laadullinen selvitys lapsilta, vanhemmilta ja päiväkodin työntekijöiltä. Tutkimuksessa todettiin, että kiusaamista esiintyy päiväko-

deissa ja se on fyysistä, psyykkistä ja sanallista kiusaamista. Yleisimpänä kiusaamismuotona nousee esiin ryhmästä ja leikistä poissulkeminen. Tutkimuksesta ilmenee myös se, että päiväkodin työntekijöillä ei ole riittävästi keinoja puuttua kiusaamiseen. Kiusaamisen ehkäisevää työtä tehtiin esimerkiksi lukemalla aiheesta lasten kirjoja, sekä keskustelemalla lasten sekä vanhempien kanssa.

Helsingin yliopistolla Repo (2015 b) on tehnyt väitöskirjatyön ”Bullying and its prevention in early childhood education”. Tutkimuksessa on selvitetty kiusaamisen yleisyyttä sekä sen muotoja 3-6 -vuotiaiden päiväkotilasten keskuudessa. Tutkimuksessa on todettu, että 12,6 % päiväkotilapsista oli kiusaamisen kanssa tekemisissä. Tulosten mukaan kiusaaminen on ryhmäilmiö jo pienillä lapsilla ja yleisin kiusaamismuoto oli porukan ulkopuolelle sulkeminen. Tutkimuksen mukaan yleinen tapa puuttua kiusaamiseen oli lapsen eristäminen muusta ryhmästä. Väitöskirjassa todettiin, että lapset, joilla oli todettu erityisen tuen tarvetta, joutuivat kiusaamisen kanssa tekemisiin useammin kuin he, joilla erityisen tuen tarvetta ei ollut.

3 VARHAISKASVATUS

Opinnäytetyössä käytetään tälle tutkimukselle merkityksellisiä käsitteitä, jotka liittyvät varhaiskasvatukseen, kiusaamiseen ja kiusaamisen ehkäisyyn. Seuraavissa luvuissa käytetyt käsitteet avataan. Huomioitavaa on, että seuraavilla käsitteillä saattaa olla monia eri määritelmiä.

Jokainen alle kouluikäinen on oikeutettu varhaiskasvatukseen, jota järjestetään päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai avoimena toimintana, kuten kerhotoimintana. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jossa painottuu pedagogiikka. Varhaiskasvatus tukee lapsen kasvua ja kehitystä, sekä vanhempia heidän kasvatustyössään. (Opetushallitus 2021.) Varhaiskasvatustilain (L 13.7.2018/540) mukaan, varhaiskasvatustympäristön on oltava lapsen oppimista edistävä ja turvallinen. Lasta tulee myös suojella kiusaamiselta ja väkivallalta. Varhaiskasvatuksen tarkoitus on edistää tasa-arvoa ja ehkäistä syrjäytyminen.

Varhaiskasvatus tukee lasten laaja-alaista oppimista, joka edistää lapsen kasvua yksilönä ja yhteisössä. Laaja-alainen oppiminen otetaan huomioon toimintakulttuurin kehittämisessä, lasten kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Laaja-alaisen oppimisen osa-alueet ovat: Ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, osallistuminen ja vaikuttaminen sekä monilukutaito, tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen. (Opetushallitus 2018, 23-24.)

3.1 Varhaiskasvatustsuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatustsuunnitelman perusteet ohjaavat varhaiskasvatuksen järjestämistä sekä käsittelee huoltajien ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä. Sen avulla edistetään laadukasta ja yhdenvertaista varhaiskasvatusta koko maassa. Varhaiskasvatustsuunnitelman perusteissa on määrätty keskeiset tavoitteet varhaiskasvatuksen toteuttamiselle. Varhaiskasvatustsuunnitelma on kolmitasoinen, johon kuulu-

vat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lisäksi paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Kyseiset suunnitelmat laaditaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta. (Opetushallitus 2018, 7-8.)

3.2 Kauhavan paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjä laatii paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman, jonka tarkoitus on tukea varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti (Opetushallitus 2018, 7-8). Kauhavan paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu yhteistyössä Evijärven ja Lappajärven kuntien kanssa. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on kuultu vanhempien mielipiteitä ja toiveita varhaiskasvatuksen järjestämisestä. Kauhavan paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta ilmenee, että vanhemmat toivovat lapsesta kasvavan toiset huomioon otava ja rehellinen aikuinen. Vanhemmat pitävät tärkeänä lähiympäristön hyödyntämistä oppimisympäristönä. (Kauhavan kaupunki, Evijärven ja Lappajärven kunta 2019.)

Suunnitelmasta käy ilmi, että Kauhava on sitoutunut kouluttamaan henkilöstöään ihmeelliset vuodet -menetelmän käyttöön, josta saa apua ryhmänohjaukseen. Menetelmässä perehdytään etenkin käytösongelmaisten lasten kanssa toimimiseen positiivisin ja ennakoivin keinoin. (Kauhavan kaupunki, Evijärven ja Lappajärven kunta 2019, 61.) Ihmeelliset vuodet -ryhmänhallintamenetelmä kehittää varhaiskasvattajien työtettä, jolla ennaltaehkäistään käytösongelmien syntyä ja korjataan jo olemassa olevia käytösongelmia lapsiryhmässä ja yksittäisellä lapsella. Menetelmän avulla opitaan keinoja, joiden avulla lapsille opetetaan sosiaalisia taitoja, ongelmanratkaisu -ja itsesäätelytaitoja. (Turun Yliopisto 2022.)

3.3 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma sisältää tarkasti kuvattuna millä tavalla kiusaamiseen puututaan ja millä tavoin kiusaamista ehkäistään varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma olisi hyvä laatia kaikkiin toimintayksiköihin ja liittää se osaksi varhaiskasvatuksen suunnitelmaa. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 55.)

Kauhavan paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan on liitetty vuonna 2019 kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Suunnitelma käsittelee kattavasti kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen keinoja. Yhteisten sääntöjen laatiminen lapsille ja työtiimille varmistavat turvallisen kasvuympäristön koko ryhmälle. Suunnitelmasta nousee esiin pienryhmissä toimiminen ja sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelu, jolla kehitetään lapsen itsesätelyn taitoja sanoittamalla ja kuvittamalla tunteita. Lapsen itsetunnon vahvistaminen tulee näkyä kannustamisena ja lapsen vahvuuksien sanoittamisena. Suunnitelman mukaan, luottamuksellinen kasvatuskumppanuus ja yhteistyö vanhempien kanssa on tärkeää. Kiusaamisen ehkäisyn tueksi hyödynnetään erilaisia materiaaleja, joita on esitelty kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa. Materiaaleja voi tarkastella tarkemmin kuviosta 1. (Kauhavan kaupunki 2019.)

Kuvio 1. Materiaaleja kiusaamisen ehkäisyyn (Kauhavan kaupunki 2019.)

4 KIUUSAAMINEN

Repo (2015 a) määritteli kiusaamista kirjassaan Dan Olweuksin, sanoja lainaten: *”Henkilö on kiusattu, kun hän toistuvia kertoja ja tietyn ajan sisällä joutuu negatiivisten tekojen kohteeksi yhden tai useamman henkilön toimesta.”* Hamarus (2012, 37) toteaa, että kiusaamisen tavat ovat ajan saatossa muuttuneet, mutta yksi asia on aina sama. Kiusaaja haluaa tavoitella itselleen tiettyä asemaa, roolia ja huomiota ryhmässä.

Jokainen ihminen kokee kiusaamisen eri tavalla ja sen takia kiusaamisen käsitettä on vaikea määritellä. Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa nähdään hyvin samantyyppisenä ilmiönä, kuin koulukiusaaminen. Kiusaamisessa on kysymys valtasuhteiden epätasapainosta. Pienten lasten vallankäyttö saattaa näkyä esimerkiksi sääntöjen manipuloinnilla, jolloin kiusatut lopulta jäävät leikin ulkopuolelle. Kiusaaja saa yleensä tukea kiusaamiseen ryhmän muilta jäseniltä ja tietää kiusatun heikkoudet. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 3-5.) Kiusaaminen saattaa saada lapsen tuntemaan itsensä loukatuksi, sairaaksi, pelokkaaksi, noloksi, yksinäiseksi ja surulliseksi (Haapsalo ym. 2020, 11).

4.1 Kiusaamisen muodot

Kuten Repo tutkimuksessaan (2015 a, 80-81, 86) selvensi, kiusaamisen muodot jaetaan fyysiseen, psyykkiseen ja sanalliseen kiusaamiseen. Fyysinen kiusaaminen pienillä lapsilla on esimerkiksi lyömistä, nipistelyä, potkimista ja leikkien sotkemista. Sanallinen kiusaaminen näyttäytyy nimittelynä, haukkumisena, lällättämisenä ja hännäämisenä. Psyykinen kiusaaminen on leikin ulkopuolelle jättämistä, uhkailua, kiristämistä ja ilveilyä. Poikien on todettu olevan kiusaajia tyttöjä useammin. Sukupuoleen liittyviä eroja on myös todettu olevan kiusaamismuotojen välillä. Pojilla fyysinen kiusaaminen on tavallisempaa kuin tytöillä. Sen lisäksi poikien on todettu käyttävän psyykkistä ja sanallista kiusaamista yhtä usein kuin tytöt.

Hamarus (2012, 30) toteaa, että kiusaamistilanteisiin liittyy aina arvaamattomuuden tunne. Kiusattu joutuu pohtimaan, miten häntä seuraavaksi kiusataan? Tapahutuuko kiusaaminen käytävällä, pihalla vai ruokajonossa? Arvaamattomuuden tunne pitää lapsen jännitystilassa sekä rajoittaa normaalia elämää, jolloin lapsi saattaa muuttaa omaa toimintaansa kiusaamisen varalta.

4.2 Kiusaamisen roolit

Kiusaamista voidaan sanoa ryhmäilmiöksi, jolloin kaikilla ryhmän jäsenillä on jonkinlainen rooli kiusaamistilanteissa. Toiset lapset voivat vahvistaa kiusaamista, mutta parhaimmassa tapauksessa he eivät anna tukea kiusaamiselle ja tukahduttavat sen. (MLL 2017.) Kiusaamiseen liittyviä erilaisia rooleja ovat kiusaaja, kiusattu, apuri, vahvistaja, puolustaja ja sivusta seuraaja (Haapsalo ym. 2020, 40).

Kiusaaja hakee hyväksyntää ryhmän muilta jäseniltä. Jos kiusaamisen vahvistajat nauravat kiusaajan kanssa uhrille, tuntee kiusaaja itsensä hyväksytyksi ryhmässä ja jatkaa toimintaa. Kiusaaja ei välttämättä koe uhrin kiusaamista miellyttävänä, mutta ryhmän hyväksyntä on tärkeämpää, kuin tietoisuus toisen loukkaamisesta. (VOL 2020.) Apurin roolissa oleva ryhmän jäsen auttaa ja tukee kiusaajaa, voi myös itse osallistua kiusaamiseen. Sivusta seuraaja ei halua osallistua kiusaamistilanteeseen millään tavalla. Puolustaja taas on uhrin puolella ja yrittää saada kiusaamisen loppumaan. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 5.) Pöyhönen (2013, 46) on tutkimuksessaan selvittänyt, miksi toiset puolustavat kiusattuja ja toiset taas eivät. Puolustamiseen liittyvät monenlaiset yksilölliset ominaisuudet, joita ovat esimerkiksi empatia ja sosiaaliset taidot. Lisäksi koettu suosio ja asema ryhmässä voivat vaikuttaa puolustamiseen tai puolustamatta jättämiseen. Kiusaamisen ehkäisyssä tulee huomioida kaikki roolit ja kiinnittää esimerkiksi yllä mainittuihin taitoihin huomioita toimintaa suunnitellessa.

4.3 Kiusaamisen tunnistaminen

Kiusaamisen tunnistaminen on aikuisen tehtävä. Ikätasolle tyypilliset erimielisyydet ja ristiriidat ovat eri asioita, kuin kiusaaminen. Erimielisyyksien ja kiusaamisen erottaminen voi olla joskus vaikeaa. (MLL 2017.) Kuten Kirves & Stoor-Grenner (2011, 4) totesivat, erimielisyyksiä ja ristiriitoja ratkovat yleensä suhteellisen tasaväkkiset lapset, jotka ovat erimieltä jostakin asiasta ja riitelevät siitä. Kiusaamistilanne taas näkyy siten, että kiusatulla on vaikeuksia puolustaa itseään kohdistuvaa toimintaa vastaan. Vallankäyttö on epätasapainossa ja kiusaamistilanteet ovat usein toistuvia.

Varhaiskasvatusikäiset lapset kertovat asioistaan helposti, joten ryhmään tulee luoda ilmapiiri, joka tukee lapsen oikeutta kertoa ja tulla kuulluksi huolistaan (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 18-19). Tahaton pilailu saattaa tuntua toisesta lapsesta kiusaamiselta. Tärkeää on kuunnella lapsen kokemuksia ja keskustella kaikkien lasten kanssa siitä, mitä kiusaaminen tarkoittaa. Apuna voi käyttää erilaisia materiaaleja oppimisen tueksi. (MLL 2017.) Haapsalo ym (2020, 11) tiivistävät kiusaamisen tunnistamisen hyvin. Vaikka pienten lasten keskuudessa todellista kiusaamista saattaa olla vaikea tunnistaa, kiusaamisen ehkäisyn kannalta sillä ei ole merkitystä. Oli kiusaaminen sitten tahallista tai tahatonta, siihen tulee aina puuttua.

4.4 Kiusaamisen vaikutukset

Haapsalo ym (2020, 11) totesivat: ”Kiusaaminen ei ole koskaan pikku juttu. Se jättää jäljen niin pieneen, kuin isompaankin ihmiseen pitkäksi aikaa.” Mannerheimin lastensuojeluliiton (2021) mukaan, kiusaamisen kokemukset vaikuttavat sekä fyysiseen, että psyykkiseen hyvinvointiin. Kiusaamisen fyysisiä oireita voivat olla esimerkiksi nukkumisvaikeudet, yökastelut, syömishäiriöt ja psykosomaattiset stressioireet, kuten kiputilat. Repo (2015 a 14-15) kertoo psyykkisistä oireista, joita ovat usein heikko itsetunto ja lisääntynyt masentuneisuus sekä ahdistuneisuus. Etenkin varhaisessa vaiheessa kiusatuksi tullut lapsi saattaa saada helposti käsityksen, että kiusatuksi tuleminen on osa hänen elämää, joka taas vaikuttaa identiteetin

kehittymiseen. Varhaisessa vaiheessa kiusatuksi tullut lapsi voi kokea koulun aloittamisen vastenmielisenä (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 3).

Kiusaajan roolin on todettu olevan hyvin pysyvä, jolloin on riski kiusaamisen jatkumiselle myöhemmällä iällä esimerkiksi koulussa ja työelämässä (Repo 2015 a, 14-15). Mannerheimin lastensuojeluliiton (2021) mukaan, toisia kiusaavilla lapsilla on todettu esiintyvän mielipahaa ja nukkumisvaikeuksia. Myöhemmällä iällä kiusaajilla saattaa esiintyä mielenterveyteen ja ihmissuhteisiin liittyviä ongelmia, päihteiden väärinkäyttöä ja rikollisuutta. Sinkkonen (2008, 133-135) toteaa, että aikuisiän vaikea väkivaltakäyttäytyminen alkaa tavallisesti jo lapsuusiässä. Lisäksi hän toteaa, että väkivaltaisten lasten määrä on kasvanut, joka on huolestuttava ilmiö.

5 KIUSAAMISEN EHKÄISY

Kiusaamisen ehkäisy on merkittävää ja kuten Repo (2015 a, 16) totesi, kiusaaminen on vakava riskitekijä lapsen kasvulle ja kehitykselle. Kiusaamisen ehkäisyn tulisi olla jatkuvaa, jolloin kaikenlaiseen käytökseen, joka loukkaa toista on puututtava. Sen avulla varmistetaan, ettei loukkaava käytös muutu myöhemmin kiusaamiseksi. Kirves & Stoor-Grenner (2011, 10-11) totesivat, että kiusaamisen ehkäisyllä vaikutetaan ryhmän toimintaan. Ehkäisyllä luodaan turvallisuutta ja vahvistetaan vuorovaikutustaitoja. Kiusaamisen ehkäisyn tulisi kuulua osana arjen pedagogiikkaa, joka muotoutuu ryhmän mukaan. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lasten kanssa erilaisia taitoja, jotka toimivat kiusaamisen ehkäisyn menetelminä.

5.1 Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot

Sosiaalisten taitojen harjoittelu on ensiarvoisen tärkeää kiusaamisen ehkäisyä ajatellen. Kuten Keltikangas-Järvinen (2010, 17-19) totesi, sosiaalisten taitojen omaksuminen auttaa henkilöä selviytymään sosiaalisista tilanteista. Sosiaalisia taitoja opitaan kokemusten ja kasvatuksen avulla, ne eivät ole synnynnäisiä. Kirves & Stoor-Grenner (2011, 24) kertovat, että emotionaaliset taidot ovat kykyä ymmärtää omia tunteitaan ja kyky lukea toisen tunteita. Hyvien sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen avulla lapset oppivat toimimaan yhdessä paremmin ja pystyvät solmimaan pysyviä ystävyysuhteita.

Lapsen empatiakyky kehittyy, kun hän oppii tunnistamaan ja nimeämään omia tunteitaan. Lapsi oppii tunnistamaan omia tunteitaan aikuisen avulla, joka sanoittaa ja jakaa tunteita hänen kanssaan. Jaetut onnistumisen ja epäonnistumisen tunteet ovat kehittymisen kannalta tärkeitä. (Tamminen 2004, 87-89.) Sosiaalisiin tilanteisiin tarvitaan vuorovaikutusta. Haapsalo ym (2020, 55) totesivat, että ihmisten välisen vuorovaikutuksen muodostavat eleet, puhe ja muu äänimaailma. Lapsi oppii vuorovaikutuksen tavat päivittäisessä kasvatusympäristössään.

Yhteiset säännöt helpottavat ryhmän toimintaa ja luo turvaa. Säännöt mahdollistavat ryhmässä toimimisen ja tasavertaisen kohtelun. Isommat lapset saattavat kyseenalaistaa sääntöjä ja keskustelujen avulla voidaan huomata, että sääntöjä tulee muuttaa esimerkiksi leikin mielekkyyden vuoksi. Tärkeää on, että lapsi tulee kuulluksi ja pääsee osalliseksi toiminnan suunnittelua. (Laaksonen 2022, 96-97.) Lasten kanssa tulee harjoitella myös eettistä ajattelua, joka voi olla oikean ja väärän erottamista lapsia askarruttavissa kysymyksissä (Opetushallitus 2018, 44).

5.2 Osallisuus ja tasa-arvo

Osallisuus on kokemus yhdessä elämisestä. Sen perustana voidaan varhaiskasvatuksessa pitää sitä, että lapsi tulee kohdatuksi, kokee olevansa turvassa ja hänen tarpeensa tulee tyydytetyksi. (Eskel & Marttila 2013, 78.) Lapsen tulee saada tuntea itsensä arvokkaaksi, mikä lisää osallisuuden tunnetta. Osallisuuden taitojen harjoittelun avulla tuetaan lapsen itsetunnon kehittymistä, ehkäistään syrjäytymistä, lisätään yhteisöön kuuluvuuden tunnetta ja harjoitellaan vastuun kantamista. Osallisuus näkyy varhaiskasvatuksen arjessa hyvänä ryhmähenkenä, kiusaamiseen puuttumisena, lasten mukaan ottamisena suunnitteluun ja tekemiseen sekä ystävyyssuhteiden tukemisena. (Järvinen & Mikkola 2015, 14-19.)

Kuten Kirves & Stoor-Grenner (2011, 43-44) totesivat, tasa-arvo tarkoittaa sukupuolesta riippumatta samoja oikeuksia, mahdollisuuksia ja velvollisuuksia kaikille. Varhaiskasvatuksessa tämä näkyy etenkin työntekijöiden tavasta kohdata lapsia. Varsinkin tyttöihin ja poikiin kohdistuu tiedostettuja ja tiedostamattomia odotuksia. Lapsi, joka rikkoo tytölle tai pojalle asetettuja normeja, voi altistua muita lapsia helpommin kiusaamiselle. Keltikangas-Järvinen (2012, 166-167) toteaa, että sukupuoli vaikuttaa päiväkodissa kiintymyssuhteiden laatuun. Naistyöntekijät luovat helpommin kiintymyssuhteen tyttöihin kuin poikiin. Pojille taas sallitaan enemmän aggressiota, koska sen katsotaan kuuluvan pojille. Kasvattajan tulee pohtia omia asenteitaan sukupuolia kohtaan ja nähdä sukupuolen sijaan lapsi yksilönä (Kirves & Stoor Grenner 2011, 44).

5.3 Leikin havainnointi, ohjaaminen ja aikuisen rooli

Monelle lapselle varhaiskasvatus on ensimmäinen laajempi vertaisryhmä, jossa hän viettää enemmän aikaa. Ryhmässä toimimisen taitoja harjoitellaan siitä päivästä lähtien, kun lapsi aloittaa päiväkodissa. Ryhmässä toimimisen taitoja ovat esimerkiksi aikuisen huomion jakaminen, oman vuoron odottaminen, ohjeiden kuunteleminen, leikin ja kaverin valinta, kontaktin ottaminen aikuisiin ja lapsiin, toimintaan osallistuminen sekä leikkitavaroiden jakaminen. (Laaksonen, 2022, 91-92.) Kaikkeen tähän tarvitaan kasvattajan tukea, havainnointia ja ohjausta.

”Uppoutuessaan leikkiin, lapsi oppii keskittymään, ponnistelemaan ja toimimaan pitkäjänteisesti. Luova ajattelu ja ongelmien ratkaiseminen ovat myös läsnä leikissä. Kun tämä kaikki tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa, opitaan myös vuorovaikutuksen, neuvottelemisen ja itseilmaisun taitoja”. (Järvinen & Mikkola 2015, 48.)

Kirves & Stoor-Grenner (2011, 33) toteavat, lasten leikkejä havainnoimalla saadaan tietoa lasten sosiaalisista suhteista, lapsiryhmän dynamiikasta sekä yksittäisen lapsen vuorovaikutussuhteen laadusta muiden lasten kanssa. Järvinen & Mikkola (2015, 39) kertovat, että pienryhmätoiminta on olennainen osa päiväkotien toimintaa ja sen avulla kasvattajan on helpompi havainnoida lasten toimintaa. Pienryhmätoiminnasta hyötyvät myös lapset. Pienryhmissä lapsen on helpompi luoda vertaissuhteita sekä suunnitella omia tekemisiään ja valintojaan. Lapsi oppii myös tunnistamaan valintojensa seuraukset ja vaikutukset toisiin.

Ohjaamalla ja osallistumalla leikkeihin aikuinen pystyy varmistamaan, että jokainen lapsi pääsee vaikuttamaan leikin kulkuun. Samalla aikuinen pystyy tukemaan niitä lapsia, jotka tarvitsevat apua leikkiin liittymisessä. Leikkiä havainnoimalla, ohjaamalla ja osallistumalla aikuinen tukee myös lasten ystävyysuhteita ja vahvistaa niiden pysyvyyttä. Aikuisen tehtävä on opettaa lapsia tulemaan toimeen kaikkien kanssa ja leikkitilanteet tulee järjestää siten, että jokainen lapsi saa mahdollisuuden erilaisiin leikkitilanteisiin ja kokemuksiin. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 33.)

Repo (2015, 185-186) muistuttaa, että varhaiskasvatuksessa kiusaamistilanteet tapahtuvat pääasiassa leikki-tilanteissa, joten aikuisen roolin lisääminen leikeissä olisi tärkeää. Alle kouluikäinen on vielä hyvin minäkeskeinen ja hän ratkoo tilanteet usein itselleen sopiviksi. Lapsia ohjataan huomioimaan toisten lasten näkemykset, tähän tarvitaan aikuisen ohjausta ja mukanaoloa.

5.4 Yhteistyö vanhempien kanssa

Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa on koko perheen asia. Yhteistyö vanhempien ja varhaiskasvatuksen välillä on tärkeää ja sitä tulisi pohtia kiusaamisen ehkäisyä suunnitellessa. Vanhempien sitoutuminen kiusaamisen ehkäisyyn tukee hyvää kasvatuskumppanuutta ja onnistunutta kiusaamisen ehkäisyä sekä kiusaamisen tunnistamista varhaiskasvatuksessa. Vanhemmat saattavat huomata lapsessaan oireita, jotka viittaavat kiusaamiseen. Päiväkodin tehtävä on yhdessä vanhempien kanssa selvittää, mikä lapsen oireiluun on syynä. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 46.)

Vaikka kiusaaminen tapahtuisi päiväkodissa, tulee silti kiusaamisen ehkäisyä edistää myös kotona. Kodin arvot ja asenteet vaikuttavat kiusaamiseen. Lapsi oppii toisia kunnioittavan asenteen vanhemmiltaan. Esimerkiksi rasistiset asenteet tarttuvat helposti lapseen, joka saattaa näkyä päiväkodissa. Vanhempien tulee kiinnittää huomiota omaan puheeseensa. Jos puheen sävy on muita ihmisiä kohtaan arvosteleva, saattaa lapselle tulla käsitys, ettei toisia ihmisiä tarvitse kunnioittaa. (Repo 2015 a, 213-219.)

5.5 Positiivinen pedagogiikka

Positiivinen pedagogiikka tarkoittaa tapaa toimia, elää ja olla. Se on ympäri maailmaa levinnyt kasvatussuuntaus ja siinä on paljon teemoja, jotka liittyvät kiusaamisen ehkäisyyn. Kiinnostus positiivista pedagogiikkaa kohtaan on myös Suomessa varsin suurta. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa on lapsen hyväksy-

mistä sellaisena kuin on, myönteistä suhtautumista asioihin, vahvan luonteen rakentamista, lapsen mahdollisuuksien uskomista sekä välittävää kohtaamista. Huomioitavaa on, että positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa ei ole haasteiden välttelyä, negatiivisten tunteiden välttelyä eikä epäaitoa kehumista. Positiivisen pedagogiikan on todettu parantavan ryhmän yhteishenkeä ja vähentävän kiusaamista. (Leskisenoja 2019, 9, 39-41, 51-52.)

5.6 Mielen terveyden suojatekijät

Kuten Santalahti ym. (2015, 72) totesivat, lapsen mielen terveyden kehittymiseen vaikuttavat riski- ja suojatekijät. Riskitekijät vaarantavat mielen terveyden kehittymistä ja suojatekijät vahvistavat sitä. Suojatekijät voivat ehkäistä kiusaamista ja riskitekijät altistavat sille. Varhaiskasvatuksen ympäristö on lapsen mielen terveyden kannalta merkittävä kehitysympäristö, se tarjoaa onnistumisen ja ilon kokemuksia, sekä ikätasolle sopivia haasteita ja ryhmään kuulumisen tunnetta.

Suojatekijät jaetaan sisäisiin ja ulkoisiin suojatekijöihin. Sisäisiä suojaavia tekijöitä ovat esimerkiksi vuorovaikutustaidot, ristiriitojen käsittelytaidot, mahdollisuus toteuttaa, myönteiset varhaiset ihmissuhteet ja hyväksytyksi tulemisen tunne. Ulkoisia suojatekijöitä on esimerkiksi turvallinen elinympäristö ja yhteisön tuki. (Mieli 2021.) Taulukossa 1 on nähtävillä lisää mielen terveyden suoja- ja riskitekijöitä.

Taulukko 1. Mielenterveyteen vaikuttavat suoja- ja riskitekijät. (Röning 2007.)

<p>Sisäisiä suojatekijöitä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fyysisestä terveydestä huolehtiminen • Kyky ratkaista ongelmia ja ristiriitoja • Asioista puhuminen • Kyky luoda ja ylläpitää kaverisuhteita • Itsensä toteuttaminen • Itsensä hyväksyminen ja arvostaminen • Hyväksytyksi tulemisen tunne 	<p>Ulkoisia suojatekijöitä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koulussa käyminen ja opiskelu • Turvaverkon jäsenten tuki • Kyky uskaltaa ja osata hakea apua • Ystävät ja läheiset ihmiset • Turvallinen kasvuympäristö • Kuulluksi tuleminen
<p>Sisäisiä riskitekijöitä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Itsetunnon haavoittuvuus • Huonot suhteet kavereihin ja läheisiin • Huonommuuden tunne • Avuttomuuden tunne • Kehityshäiriöt • Sairaudet 	<p>Ulkoisia riskitekijöitä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erot ja menetykset • Kiusaaminen • Väkivalta • Haitallinen elinympäristö • Psykkiset häiriöt perheessä • Päihteiden käyttö perheessä

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksessa systemaattinen työskentely on tärkeää ja edellyttää että tutkimusmenetelmät ovat onnistuneesti ja perustellusti valittu. Systemaattinen työskentely koskee aineiston tuottamista, aineiston analyysiä sekä johtopäätösten tekemistä. (Vuori, 2021.) Opinnäytetyön tutkimus osuus toteutettiin joulukuussa 2021 ja tässä luvussa kerrotaan tarkemmin sen toteutuksesta.

6.1 Tutkimusote

Tämä opinnäytetyö toteutettiin laadullisin eli kvalitatiivisin menetelmin. Merkityksellistä oli, että tutkimukseen osallistuvat henkilöt saivat itse kertoa näkemyksistään vapaamuotoisesti. Hirsjärven ym. (2014, 161, 164) mukaan laadullisen tutkimuksen lähtökohta on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisen tutkimuksen avulla pyritään löytämään tosiasioita, eikä niinkään todeta jo olemassa olevia väittämiä. Tyypillisiä piirteitä tutkimukselle ovat tarkoituksen mukaisesti valittu kohdejoukko, joiden ääni ja näkökulma pääsevät esille. Yleisesti käytettyjä metodeja laadullisessa tutkimuksessa ovat teemahaastattelut, havainnointi, ryhmähaastattelut ja erilaisten dokumenttien diskursiiviset analyysit.

6.2 Tutkimuksen kohde

Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Kauhavan kaupungin varhaiskasvatus, joka koki ehdottamani kiusaamisaiheen tärkeäksi ja myönsi tutkimusluvan. Tutkimuksen tarkempi kohde oli Kauhavan varhaiskasvatuksen päiväkotien 3-5 vuotiaiden ryhmien varhaiskasvatuksen opettajat. Kauhavan kaupungin varhaiskasvatusta järjestetään neljässä eri kuntakeskuksessa, joita ovat Alahärmä, Ylihärmä, Kauhava ja Korttesjärvi. Tämän lisäksi Kauhavan kaupunki järjestää varhaiskasvatuspalvelut Lappajärven ja Evijärven kuntiin. Päiväkoteja alueella on yhteensä yhdeksän. (Kauhava 2021.) Kyseisten päiväkotien 3-5 -vuotiaiden varhaiskasvatuksen opettajat saivat mahdollisuuden vastata kyselyyn.

6.3 Aineiston kerääminen

Aineistonkeruumenetelmänä hyödynnettiin e-kyselyä. Kaikki kysymykset olivat avoimia kysymyksiä. Kuten Tuomi & Sarajärvi (2002, 87) toteavat, kysymykset tulee pohtia tarkkaan. Tärkeää on, että jokaiselle kysymykselle löytyy perustelu tutkimuksen viitekehiksestä ja jo tiedetystä tiedosta. Hirsjärvi ym (2014, 203-204) totesivat, että kyselylomake olisi hyvä testata alan asiantuntijalla ennen varsinaista tutkimusta. Koekyselyn avulla voidaan havaita puutteita esimerkiksi kysymysten muotoiluissa ja sanojen valinnoissa. Yksittäisillä sanavalinnoilla voi olla merkittävä vaikutus. Varhaiskasvatuksen opettajille suunnattu tutkimuskysely testattiin toisella sosionomilla, jolta nousi kehittämis ehdotus yhden kysymyksen muotoiluun. Kehittämis ehdotuksen jälkeen kysymystä muokattiin siten, että vastauksesta saataisiin kattavampi ”kyllä” tai ”ei” vastauksen sijaan. Lopullinen E-kyselylomake tehtiin Googlen Forms-palvelua hyödyntäen. Kysymyksiä oli seitsemän ja kaikille tutkimukseen osallistuville esitettiin samat kysymykset (Liite 1).

Kohdeorganisaation kanssa sovimme, että varhaiskasvatuksen päällikkö lähettää linkin kyselyyn päiväkotien johtajille, jotka puolestaan välittävät linkin omien päiväkotiansa 3-5vuotiaiden varhaiskasvatuksen opettajille. Tällä varmistettiin, että kysely meni oikeille henkilöille. Sähköpostin yhteydessä oli saatekirje, jossa kerrottiin opinnäytetyöstä ja tutkimuksesta tarkemmin (Liite 2). Kyselyyn vastaamiseen annettiin aikaa noin kaksi viikkoa. Lisäksi kyselyyn vastaamisesta muistutettiin vielä noin viikon kuluttua kyselyn alkamisesta. E-kyselyn avulla haluttiin tietoa varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta siitä, miten he näkevät kiusaamisen ilmenevän päiväkodissa tällä hetkellä ja miten sitä ehkäistään, sekä nostaa esiin kehittämisen- ja koulutustarpeita.

6.4 Aineiston analysointi

Kuten Hirsjärvi ym. (2014) kertovat, aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätökset ovat tutkimuksen merkityksellisimpiä vaiheita. Analyysivaiheessa selviävät vas-

taukset tutkimusongelmaan. Tässä opinnäytetyössä aineistoa analysoidaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysin avulla saadaan tekstistä esille siinä esiin nousevat keskeiset asiat ja merkitykset. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on yksi sisällönanalyysin tyypeistä ja siinä aineisto ohjaa analyysin tekoa. Tarkoitus on nostaa tekstistä keskeisimpiä asioita esiin riippumatta siitä, miten ne sopivat aiempiin tutkimuksiin. (Leinonen 2018.)

Kyselylomakkeen avoimia kysymyksiä lähdettiin analysoimaan kysymys kerrallaan. Vastauksista pyrittiin muodostamaan tiivistetty kuvaus, karsimalla epäolennainen tieto pois. Samaa kuvaavia ilmaisuja nostettiin tekstistä esiin eri väreillä ja alleviivaamalla, joka selkeytti analyysin tekoa. Aineistosta nousi esiin teemoja, jotka olivat kiusaamisen ilmeneminen, kiusaamisen ehkäisy tällä hetkellä ja kiusaamisen ehkäisyn kehittäminen. Tuomi & Sarajärvi (2018, 122) kuvaavat aineiston analyysia kolmivaiheiseksi prosessiksi, jotka ovat aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen.

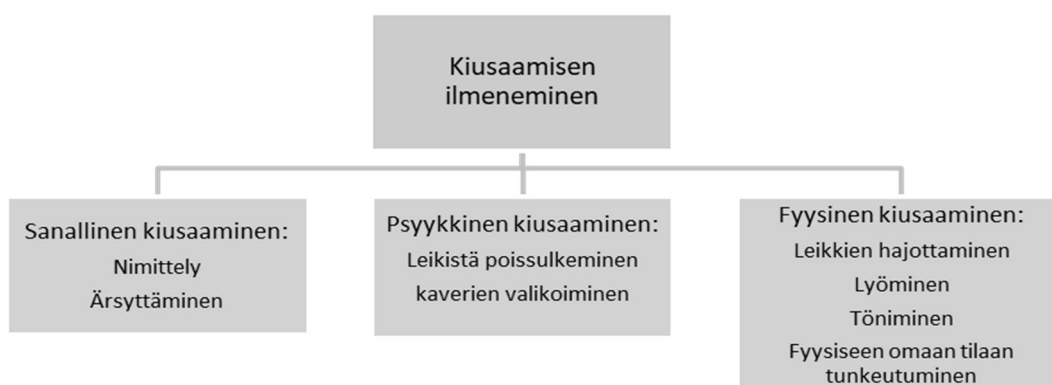
7 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustuloksia käsitellessä palataan tutkimusongelmien äärelle. Tärkeää on tarkastaa, onko tutkimusongelmaan saatu vastaus. Kaikkia tutkimuskysymyksiä tulee tarkastella, oli niihin saatu vastaus tai ei. Vastauksen puuttuminenkin on vastaus. Tutkimustulokset tulee esittää selvästi tutkimusongelmittain. (Hirsjärvi ym. 2014, 262-263.) Kyselylomake lähetettiin 13 varhaiskasvatuksen opettajalle. Vastauksia saatiin yhteensä seitsemältä varhaiskasvatuksen opettajalta.

7.1 Kiusaamisen ilmeneminen ja tunnistaminen

Varhaiskasvatuksen opettajilta kysyttiin, miten kiusaaminen ilmenee päiväkodin arjessa 3-5 -vuotiailla. Jokaisesta vastauksesta nousee esiin kiusaamisilmiön näyttäytyminen psyykkisenä kiusaamisena, joka on leikistä poissulkemista tai kaverien valikoimista. Fyysisen kiusaamisen muotoja nousee esiin psyykkisen kiusaamisen lisäksi lähes kaikista vastauksista, ne ovat toisten leikkien hajottaminen, lyöminen, töniminen ja toisen fyysiseen omaan tilaan tunkeutuminen. Yli puolet tutkimukseen osallistuneista ovat havainneet sanallista kiusaamista, kuten nimittelyä ja ärsyttämistä. Tutkimuksessa esiin nousseet kiusaamismuodot ja tavat on esitelty kuviossa 2.

”...Joskus nimittelyä, leikistä pois jättämistä tai lapsen fyysiseen omaan tilaan tunkeutumista voi ilmetä. Yleensä tekijät ovat samat.”

Kuvio 2. Kiusaamisen ilmeneminen Kauhavan varhaiskasvatuksessa

Todellisen kiusaamistilanteen tunnistamisesta kysyttäessä, lähes puolet vastaajista olivat sitä mieltä, että varhaiskasvatuksessa kiusaamista esiintyy melko vähän. Yli puolet vastaajista olivat sitä mieltä, että todellista kiusaamistilannetta on joskus vaikea tunnistaa. Erityisesti ikätasolle tyypilliset erimielisyydet koetaan hankalaksi erottaa kiusaamisesta.

”On vaikeaa. Lapsi saattaa itse kokea tulleensa kiusatuksi, vaikka todellisuudessa leikki on äitynyt riehakkaaksi. Samaten joskus on hankala kasvattajana nähdä, että onko tilanne ollut oikeasti kiusaamista vai vaan se, että lapsen mielestä leikki ei ole mennyt hänen mielensä mukaisesti.”

”Kyllä on joskus vaikea erottaa varsinainen kiusaaminen. Tietyistä lapsista kyllä voi jo hyvin huomata varhaisessa vaiheessa kiusaamisen piirteitä.”

7.2 Kiusaamisen ehkäisyn menetelmät ja ryhmien suojatekijät

Varhaiskasvatuksen opettajilta kysyttiin, miten kiusaamista ehkäistään päiväkodissa tällä hetkellä. Lähes jokaisesta vastauksesta nousee esiin sosiaalistaitojen ja kaveritaitojen harjoittelu. Yli puolet tutkimukseen osallistuneista korostavat pienryhmätoiminnan, havainnoinnin ja aikuisen mukana olon merkitystä. Pienryhmätoiminta mahdollisti hyvin leikin seuraamisen ja erilaisten kiusaamisen ehkäisyn menetelmien harjoittamisen. Lisäksi useassa vastauksessa mainittiin tunteitaitojen harjoittelu, nopea tilanteeseen puuttuminen, leikkikaverien arpominen, toisten huomioiminen ja auttaminen. Kotiin oltiin yhteydessä tarvittaessa.

Kyseisten menetelmien harjoittamisen tueksi käytettiin erilaisia materiaaleja, joita olivat kirjallisuus, kuvat, pelit, pöytäteatteri, Piki-materiaali, kaveritaito-materiaali, liikennevalot ja leikinvalintataulu. Kiusaamisen ehkäisemiseen liittyviä taitoja harjoiteltiin lisäksi keskustelujen, yhteisten sääntöjen ja tunteiden sanallistamisen avulla.

”...Esim. kehumista opettelemme kaveripiirin kehupiirissä ja koitamme tartuttaa tapaa lapsiin arjessamme huomaamalla hyviä asioita, onnistumisia, yrityksiä. Positiivinen, lämmin, kannustava ja sensitiivinen ympäristö on tietysti tavoitteenamme koko ajan!”

Varhaiskasvatuksen opettajia heräteltiin pohtimaan oman ryhmänsä suojaiteki-
jöitä, jotka vahvistavat mielenterveyttä ja ehkäisevät kiusaamista omassa ryhmäs-
sään. Merkittävimmiksi tekijöiksi nousivat pysyvät ihmissuhteet ja lämmin vuoro-
vaikutus. Tämän lisäksi suojaavina tekijöinä pidetään positiivista asennetta, hyvää
ryhmähenkiä, lasten kuulluksi tulemistä, lasten sosiaalisia taitoja, hyvää yhteyttä
vanhempiin, yhdessä tekemistä ja liikuntapainotteista toimintaa hyvää oloa tuo-
maan.

7.3 Kiusaamisen ehkäisyn kehittäminen

Kiusaamisen ehkäisyn kehittämisestä kysyttäessä, lähes puolet vastaajista olivat
sitä mieltä, että ryhmässä tulisi olla riittävästi henkilökuntaa koko päivän ajaksi.

*”...Ryhmässämme on myös liian usein iltapäivisin tilanne, että jakotiloja ei
voida hyödyntää, koska ryhmässä on vain kaksi työntekijää. Tästä johtuen
leikkirauha välillä häiriintyy ja konfliktit sekä muut negatiiviset lieveilmiöt
saattavat lisääntyä.”*

*”Tarpeeksi aikuisia leikeissä mukana/seuraamassa niitä. Usein kasvatta-
jilla on niin paljon muuta, että lasten leikin havainnointi/seuraaminen saat-
tavat jäädä liian vähälle.”*

*”Riittävästi henkilökuntaa koko päivän ajaksi! Kaksi aikuista suuren osan
ajasta yrittää pärjätä tilanteissa...”*

Muutama tutkimukseen osallistuneista koki, että pienryhmätoimintaa tulisi kehit-
tää ja käyttää nykyistä useammin, sekä lisätä tunnetaitojen harjoittelemista joka-
päiväiseen ohjelmaan. Useasta vastauksesta kehittämistoiveeksi nousi esiin myös

toimintakulttuurin kehittäminen. Varhaiskasvatuksen opettajat ymmärtävät toimintakulttuurin vaikutuksen varhaiskasvatuksen toimintaan ja sen jatkuva kehittäminen ja pohtiminen onkin tärkeää muuttuvien lapsiryhmien ja henkilöstömuutosten vuoksi. Opetushallitus (2018, 28-29) määrittelee varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kokonaisuudeksi, joka rakentuu arvoista ja periaatteista, työtä ohjaavien tavoitteiden tulkinnasta, oppimisympäristöstä, yhteistyöstä, vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä, henkilöstön osaamisesta, johtamisrakenteista sekä toiminnan organisoinnista. Varhaiskasvatuksen kaikki jäsenet vaikuttavat osaltaan toimintakulttuuriin. Yksi vastaajista koki, että kiusaamisen ehkäisy toimii hyvin.

”Aikuisten mallia kehittämällä, jossa myös muut aikuiset ottavat toisensa huomioon eivätkä toimi vain omaan napaan katsoen”

7.4 Henkilökunnan osaaminen ja lisäkoulutuksen tarve

Varhaiskasvatuksen opettajat pohtivat henkilökunnan osaamista kiusaamisen ehkäisyn menetelmistä ja mahdollisen lisäkoulutuksen tarvetta. Tutkimukseen osallistuneista lähes puolet olivat sitä mieltä, että henkilökunnalla on osaamista kiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Yli puolet varhaiskasvatuksen opettajista koki, että lisäkoulutuksesta olisi hyötyä osaamisen tueksi. Ihmeelliset vuodet ja tunnetaito-ohjaaja koulutusta (tunne ja taida) suositeltiin kaikille.

”Henkilökunta on valveutunutta”

”Omassa ryhmässä paljon tietoa ja osaamista. Lisäkoulutus ei koskaan pahitteeksi. Yhteiselle keskustelulle pitäisi olla enemmän aikaa”

7.5 Ajatuksia kiusaamisen ilmenemisestä ja ehkäisystä yleisesti

Lopuksi tutkimukseen osallistuneet saivat vapaasti kertoa ajatuksiaan kiusaamisen ilmenemisestä ja sen ehkäisystä varhaiskasvatuksen arjessa. Esiin nousi opettajien SAK-ajan (suunnittelu, arviointi ja kehittämis aika) ja tiimipalaverien tärkeys ennaltaehkäisyssä, havainnoinnin purkamisessa sekä arvioinnissa. Yhdessä ryhmässä

keskusteleva ilmapiiri, vanhempien kuunteleminen ja motivoiva työ koettiin tärkeäksi. Toiveiksi esitettiin enemmän yhteisiä pedagogisia keskusteluja ja yhteisen linjan vetämistä, sekä vanhempien tietoisuuden lisäämistä kiusaamisen ehkäisyyn liittyen.

”Vanhemmille toivoisin enemmän taitoja tähän asiaan, koska olen huomannut ryhmässäni sen, kuinka vanhemmat ruokkivat lasten syrjivää käytöstä puhumalla lapselleen, kuinka ei tarvitse olla kaikkien kaveri ja on ihan ok valita kenen kanssa leikkii.”

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kuten Hirsjärvi ym. (2014, 229) totesivat, tutkimus ei ole valmis silloin kun tulokset on analysoitu. Tutkimukset tulee tulkita, joka tarkoittaa sitä, että tutkija tekee johtopäätöksiä analyysin tuloksista. Tässä osiossa tuon esille opinnäytetyön keskeisimmät johtopäätökset ja kehittämissuhteet.

Tutkimukseni tavoite oli selvittää Kauhavan varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta kiusaamisen ilmenemisestä päiväkodin arjessa. Lisäksi tutkimuksen avulla selvitettiin, millä tavoin menetelmin kiusaamista ehkäistään ja miten sitä voitaisiin kehittää.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat:

1. Miten kiusaaminen ilmenee päiväkodin 3-5 -vuotiaiden arjessa varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta?
2. Miten kiusaamista ehkäistään?
3. Miten kiusaamisen ehkäisyä tulisi kehittää ja onko varhaiskasvatuksen opettajilla tarvittavaa osaamista, vai onko tarvetta koulutusta lisää kiusaamisen ehkäisyn menetelmistä?

Opinnäytetyössäni tuli selkeästi esille, että mahdollinen kiusaaminen näyttäytyy Kauhavan alueen päiväkodeissa useimmiten leikistä poissulkemisena ja kavereita valikoimalla. Voidaan todeta, että kiusaaminen ilmenee Kauhavan alueen päiväkodeissa 3-5 -vuotiailla hyvin samantyyllisenä ilmiönä, kuin aikaisemmat tutkimukset osoittavat. Esimerkiksi Repo (2015 b) väitöskirjassaan kertoi pienten lasten kiusaaminen näyttäytyvän porukan ulkopuolelle sulkemisena.

Kauhavan paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan on lisätty kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma vuonna 2019, joka osaltaan kertoo siitä, että kiusaamisaihetta on nostettu esiin ja kiusaamisen ehkäisyä pidetään merkityksellisenä. Lisäksi varhaiskasvatuksen opettajien vastauksista päätellen, kiusaamisen ehkäisyyn käy-

tään monipuolisesti erilaisia menetelmiä ja materiaaleja. Käytetyistä menetelmistä voidaan todeta, että kiusaamisen ehkäisyssä otetaan huomioon koko lapsiryhmä, eikä keskitytä ainoastaan kiusaajan sosiaalisten taitojen harjoitteluun. Varhaiskasvatuksen opettajat kokevat itsekkin, että henkilökunnalla on osaamista kiusaamisen ehkäisyyn.

Monipuolisesta kiusaamisen ehkäisystä ja henkilökunnan osaamisesta huolimatta, tutkimustuloksista voidaan päätellä, että lisäkoulutus voisi olla tarpeellinen. Tätä johtopäätöstä tukee se, että yli puolet kyselyyn vastanneista varhaiskasvatuksen opettajista kokivat lisäkoulutuksen hyödylliseksi. Lisäksi vastaajat kokivat, että todellisten kiusaamistilanteiden tunnistaminen on joskus hankalaa, johon lisäkoulutuksen avulla voisi saada apua ja uusia näkökulmia. Kuten Repo (2015, 229) toteaa, kiusaamisen ehkäisemiseksi ei ole nopeaa mallia, jonka avulla kiusaaminen loppuu yhteiskunnastamme, mutta tutkimusten mukaan henkilöstön kouluttaminen on tehokasta. Kiusaamista ehkäisevät työtavat tulisi omaksua jo peruskoulutuksessa mutta varhaiskasvatuksen henkilöstöllä tulisi olla mahdollisuus täydennyskoulutukseen kiusaamisen ehkäisemiseksi.

PIKI-toimintamalli on menetelmä, jonka avulla voidaan tunnistaa ja ehkäistä kiusaamista. Sen tavoitteena on vahvistaa lapsen vuorovaikutus- ja tunnetaitoja. PIKI-menetelmän toteutuksen apuna käytetään lasten kuvakirjaa ja varhaiskasvattajille sekä kotiväelle suunnattua opasta. Varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestetään koulutusta toimintamallin hyödyntämiseen. (PIKI-toimintamalli 2022.) PIKI-materiaalin käyttö nousi esiin yhden varhaiskasvatuksen opettajan vastauksesta. Kyseiseen toimintamalliin saatava koulutus voisi olla hyödyllinen koko Kauhavan varhaiskasvatuksen henkilöstölle.

Varhaiskasvatuksen opettajat saivat esittää kehittämistoiveita kiusaamisen ehkäisyn parantamiseksi. Suurin osa vastauksista osoittaa, että kehittämistoiveet liittyvät resurssien käyttöön. Toiveista nousi selkeästi esille etenkin riittävän henkilökunnan läsnäolo koko päivän ajaksi. Ilman riittävää henkilökuntaa kiusaamisen eh-

käisy heikkenee, koska esimerkiksi pienryhmätoimintoihin ei välttämättä ole mahdollisuutta. Tästä syystä lasten havainnointi vaikeutuu, jolloin kiusaamistilanteet saattavat jäädä huomaamatta. Tutkimukseni perusteella päättäjien ja esihenkilöstön olisi tärkeä kiinnittää huomiota toiminnan organisointiin siten, että jokaisessa ryhmässä on riittävästi henkilökuntaa koko päivän ajaksi. Varhaiskasvatuslain (L13.7.2018/540) mukaan, kunnan on huolehdittava, että varhaiskasvatuksessa työskentelee riittävä määrä henkilöstöä, jotta varhaiskasvatukselle laaditut tavoitteet voidaan toteuttaa. Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (L23.8.2018/753) määrittelee, että päiväkodissa yhdellä ammatillisen kelpoisuuden omaavalla työntekijällä voi olla enintään neljä alle kolmivuotiaasta lasta hoidossa. Kolme vuotta täyttäneitä ja yli viisi tuntia päivässä olevia lapsia voi yhdellä työntekijällä olla enintään seitsemän.

Taulukkoon 2 on koottu käytössä olevia kiusaamisen ehkäisyn menetelmiä ja varhaiskasvatuksen opettajilta esiin tulleet kehittämistoiveet kiusaamisen ehkäisyn parantamiseksi.

Taulukko 2. Kiusaamisen ehkäisy tällä hetkellä ja kehittämistoiveet.

Kiusaamisen ehkäisyn menetelmiä:	Kehittämistoiveet:
<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaaliset taidot • Kaveritaidot • Pienryhmät • Havainnointi ja aikuisen läsnäolo • Tunnetaidot • Nopea tilanteeseen puuttuminen • Toisten huomioiminen ja auttaminen • Leikkitoverien arpominen • Yhteiset säännöt • Keskustelu aiheesta • Tarvittaessa yhteydenotto kotiin • Kirjat, kuvat, pelit, pöytäteatteri, Pikikissa materiaali, liikennevalot, leikinvalintataulu 	<ul style="list-style-type: none"> • Riittävästi henkilökuntaa koko päivän ajaksi • Pienryhmätoiminnan kehittäminen • Ryhmädynamiikan arviointiin aikaa • Aikuisen mallin kehittäminen • Lisäkoulutus • Tunnetaitojen lisääminen • Enemmän pedagogisia keskusteluja • Vanhemmille tietoa kiusaamisen ehkäisystä

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että Kauhavan varhaiskasvatus on ottanut kiusaamisen ehkäisyn jokapäiväiseen toimintaansa mukaan ja käyttää monipuolisesti erilaisia menetelmiä ja materiaaleja, kuten aikaisemmin mainitsemaani Kauhavan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaan on laadittu. Vaikka todellisia kiusaamistilanteita ilmeni Kauhavan varhaiskasvatuksen 3-5 -vuotiaille melko vähän, tärkeää on, että vähäsiinkin kiusaamistilanteisiin puututaan, todelliset kiusaamistilanteet tunnistetaan ja kiusaamista ehkäistään varhaiskasvatuksen arjessa.

9 POHDINTA

Valitsin aiheeksi kiusaamisen ja sen ehkäisyyn, koska se on mielestäni aina ajankohdainen ja tärkeä aihe. Kiusaaminen on ollut viime vuosina paljon esillä mediassa ja sen seurauksena on sattunut vakavia ja peruuttamattomiakin tekoja. Olen suuntautunut opinnoissani varhaiskasvatukseen, joten kiusaamisen tutkiminen 3-5 vuotiaiden keskuudessa tuntui luontevalta. Kiusaamisen ehkäisyyn tutkimisen koin erittäin merkittävänä tässä opinnäytetyössä, koska ennaltaehkäisevällä työllä voidaan vaikuttaa merkittävästi monen lapsen hyvinvointiin ja tulevaisuuteen. Kauhavan varhaiskasvatukseen ei ole aikaisemmin tehty vastaavaa tutkimusta, joten työ oli merkityksellinen toimeksiantajan kannalta. Kokemukseni mukaan, aihevalintani oli onnistunut.

Aloitin opinnäytetyöprosessin kesällä 2021 pohtimalla kiinnostavia aiheita. Kiusaamisaihe nousi hyvin nopeasti ajatuksiin. Keskustelin aiheesta Kauhavan varhaiskasvatuksen päällikön kanssa, joka oli aiheesta kiinnostunut. Syksyn 2021 aikana sain tutkimussuunnitelman valmiiksi ja tutkimusluvan Kauhavan varhaiskasvatuksesta. Varhaiskasvatuksen opettajille suunnatun e-kyselyn ehdin toteuttaa vielä ennen joulua. Opinnäytetyö eteni suunnitellussa aikataulussa koko prosessin ajan.

Koen, että opinnäytetyö on kehittänyt ammattitaitoani ja antaa minulle hyvät valmiudet kiusaamisen ehkäisyyn ja tunnistamiseen varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellyt laaja-alaisen oppimisen osa-alueet sekä tavoitteet ohjaavat varhaiskasvatuksen toimintaa ja olen päässyt tutustumaan niihin syvemmin etenkin opinnäytetyön teoriaosuudessa. Lapsen hyvinvointia ja turvallisuutta edistävät lait ja säädökset ovat tulleet opinnäytetyön aikana tutuksi, jotka tulevat kulkemaan aina mukana varhaiskasvatuksen toimintaa suunniteltaessa, toteuttaessa ja arvioitaessa. Opinnäytetyön avulla opin arvioimaan varhaiskasvatuksen toimintaa ja kehittämään sitä. Tuleva sosionomi tarvitsee kehittämisen taitoja ja rohkeutta toimia muuttuvan yhteiskunnan mukana.

Jos nyt tekisin opinnäytetyöni uudelleen, toteuttaisin aineiston keruun hieman erilaisin menetelmin. Kyselylomakkeen sijaan, järjestäisin yhteisen ryhmähaastattelun varhaiskasvatuksen opettajille. Yhteisen haastattelun avulla varhaiskasvatuksen opettajat olisivat saaneet keskustella aiheesta yhteisesti ja vastauksista olisi saattanut tulla rikkaammat kyselylomakkeiden vastausten sijaan. Opinnäytetyötä tehdessä koin kuitenkin e-kyselylomakkeen hyvänä ratkaisuna, koska pidin merkityksellisenä, että jokainen voi täyttää kyselyn itselleen sopivana aikana. Koronapandemian tuomat rajoitukset olisivat velvoittaneet minua järjestämään haastattelun etäyhteyksin, joten yhteisen pöydän ääreen ei oltaisi päästy. Se olisi saattanut vaikuttaa yhteisen keskustelun kulkuun ja sujuvuuteen.

Jos tekisin nyt e-kyselyn uudelleen, lisäisin vielä yhden kysymyksen. Kauhavan paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta nousi esiin, että Kauhava on sitoutunut kouluttamaan henkilöstöä ihmeelliset vuodet -menetelmän käyttöön, jonka avulla voidaan edistää kiusaamisen ehkäisyä. Jos nyt tekisin varhaiskasvatuksen opettajille suunnatun kyselyn uudelleen, kysyisin, moniko opettajista on käynyt kyseisen koulutuksen. Tiedon avulla olisin voinut tehdä lisää kehittämis ehdotuksia kouluksiin liittyen ja tarkastella suunnitelman toteutuvuutta.

Vastausten määrä jäi suhteellisen vähäiseksi, koska kysely toteutettiin vain 3-5 vuotiaiden varhaiskasvatuksen opettajille. Pohdin, että olisiko kysely ollut hyvä toteuttaa myös kyseisten ryhmien lastenohjaajille. Kiusaamisen ehkäisy on jokaisen ammattiryhmän tehtävä ja aihetta olisi hyvä nostaa esiin kaikkien keskuudessa. Tällöin myös mahdollisia kyselyyn vastaajia olisi ollut enemmän. Toivoin kuitenkin vastauksissa näkyvän varhaiskasvatuksen opettajien pedagoginen näkökulma, joka mielestäni tulikin hyvin esille toteuttamassani kyselyssä. Jos kyselyyn vastaajia olisi ollut eri ammattinimikkeillä, olisi tulosten analysointi saattanut olla haasteellisempaa.

9.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tuomi & Sarajärvi (2002, 150-151) muistuttavat, että hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimustulosten julkaisemisessa tulee olla avoin, kuten tieteellisen tiedon luonteen kuuluu. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2022) mukaan, hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös muiden tutkijoiden huomioon ottaminen kunnioittavalla ja arvostavalla tavalla. Tämä tarkoittaa asianmukaista viittaamista toisten tutkijoiden julkaisuihin. Tässä tutkimuksessa on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä koko tutkimusprosessin ajan sekä toisia tutkijoita on kunnioitettu asianmukaisella tavalla.

Kiusaaminen on arka aihe ja erityisesti siitä syystä sen eettisyys tulee ottaa huomioon opinnäytetyötä tehdessä. Nimettömällä kyselyllä haluttiin varmistaa, että yksittäinen henkilö ei ole tunnistettavissa. Kyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista ja varhaiskasvatuksen opettajat tekivät itse päätöksen kyselyyn vastaamisesta. Tutkimuksessa ei eritelty Kauhavaa, Alahärmää, Ylihärmää, Korttesjärveä, Lappajärveä, eikä Evijärveä erikseen, vaan tarkasteltiin tuloksia koko Kauhavan varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Tällä haluttiin varmistaa, että yksittäinen päiväkotiryhmä ei ollut tunnistettavissa. Tutkimustuloksia käytettiin vain tähän tutkimukseen ja tuloksia käsiteltiin luottamuksellisesti. Varhaiskasvatuksen opettajat saivat tietää saatekirjeen (Liite 2), avulla mistä tutkimuksessa on kyse ja mihin tietoja tullaan käyttämään.

Tutkimuksissa on tärkeää pohtia sen luotettavuutta, reliabiliteettia ja validiutta. Reliaabelius tutkimuksessa tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta. Reliaabelius voidaan todeta esimerkiksi siten, että kaksi tutkijaa päätyy samanlaiseen tulokseen. (Hirsjärvi ym. 2014, 231.) En löytänyt Kauhavan varhaiskasvatukseen tehtyä vastaavaa tutkimusta, johon verrata, mutta aikaisemmat tutkimukset muihin päiväkoteihin on antanut hyvin vastaavanlaisia tuloksia. Laatimani kyselylomake on sellainen, jota voi hyödyntää myöhemmin uudelleen.

Hirsijärvi ym. (2014) kertoivat, että tutkimuksen validius taas tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, jota on tarkoitus mitata. Esimerkiksi kyselyyn vastaajat ovat saattaneet käsittää kysymykset eri tavalla, kuin tutkija. Jos tästäkin huolimatta tutkija käsittelee tuloksia oman ajatusmallinsa mukaisesti, ei tuloksia voida pitää validina eli pätevänä. Olin laatimiini kysymyksiin tyytyväinen, koska vastauksista välittyi, että varhaiskasvatuksen opettajat olivat käsittäneet kysymykset. Kyselyn avulla sain vastaukset tutkimuskysymyksiini ja tutkimuksen tavoitteet täyttyivät.

Tämän tutkimuksen avulla Kauhavan varhaiskasvatus saa ajantasaista tietoa kiusaamisesta, kiusaamisen ehkäisystä sekä sen kehittamisestä. Mielestäni tätä tutkimusta ei voi yleistää kaikkiin päiväkoteihin Suomessa, koska tutkimus on tehty Kauhavan alueen päiväkotien varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta ja he pohtivat kiusaamisilmiötä omissa ryhmissään.

9.2 Jatkotutkimusehdotukset

Tässä opinnäytetyössä selvitettiin varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia kiusaamisen ilmenemisestä ja sen ehkäisystä 3-5 -vuotiailla. Jatkotutkimusideana ehdotan vanhempien näkökulman tutkimista kiusaamisilmiön kannalta. Vanhempien rooli nousi esiin tutkimuksen aikana muutaman kerran eri yhteyksissä ja heidän tietoisuuden lisääminen koettiin tärkeäksi. Kiusaamisen ehkäisyn ja oikea aikaisen puuttumisen kannalta olisi tärkeää nostaa kiusaamisaihetta esiin myös vanhempien keskuudessa. Kyselyn avulla vanhemmat voivat keskustella lasten kanssa kiusaamisesta ja näin edistää osaltaan kiusaamisen ehkäisyä. Kyselylomakkeen yhteyteen voisi lisätä tietoutta kiusaamisen ehkäisystä kotona ja kertoa menetelmistä, joita päiväkodeissa käytetään. Uskon, että se auttaisi vanhempia ymmärtämään kiusaamisen ehkäisyn merkityksen pienten lasten keskuudessa. Yhteistyön avulla päiväkodin ja kodin välinen kasvatuskumppanuus vahvistuu.

Tässä tutkimuksessa keskityttiin kiusaamisen ilmenemiseen ja ennaltaehkäisyyn. Toinen jatkotutkimusidea voisi olla tutkimus kiusaamiseen puuttumisesta. Esimerkiksi, minkälaisin menetelmin kiusaamiseen puututaan? Onko käytössä vanhanajan jäähypenkki? Onko kiusaamiseen puuttumisessa päiväkotikohtaisia eroja? Repo (2015 a, 155-161) on tutkimuksessaan todennut, että suomalaisissa päiväkodeissa käytetään melko paljon rangaistukeinoina jäähypenkkiä ja lapsen siirtämistä pöytäpuuhiin, jotka ovat lapsen oppimisen kannalta kyseenalaisia menetelmiä. Pöytäpuuhilla tarkoitetaan esimerkiksi piirtämistä ja väritystehtäviä, joiden tulisi olla lapselle mielekkäitä sekä monin tavoin kehittäviä ja opettavaisia toimintoja, eikä toimia rangaistuskeinona. Kauhavan kaupunki (2019) on laatinut kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaan toimintaohjeita kiusaamisen puuttumiseen, joiden pohjalta voisi lähteä laatimaan esimerkiksi haastattelukysymyksiä varhaiskasvatuksen henkilöstölle.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämiseksi ehdotan palautekyselyä huoltajille ja itsearviointia varhaiskasvatuksen työntekijöille. Se luo hyvän pohjan yhteisen toimintakulttuurin arviointiin ja kehittämiseen. Opetushallituksen (2018, 29) mukaan, henkilöstön itsearviointi sekä huoltajilta ja yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät ammatillista kehittymistä ja yhteisön oppimista. Oppimista tukee myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saatu tieto ja sen hyödyntäminen.

LÄHTEET

Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Pienten piirissä yhteisöllisyyden merkitys lasten vanhemmille. 75-96. Toim. Marjanen, P. Marttila, M. Varsa, M. Juva. PS-KUSTANNUS.

Haapsalo, T. Kauppila, E. Kirkkopelto, K. Nousiainen, K. & Repo, L. 2020. Meidän juttu! Kiusaamisen ehkäisy lasten vertaisryhmissä. Tallinna. Lasten keskus.

Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Juva. PS-kustannus.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. Porvoo. Tammi.

Ingström, T. 2015. "On pakko kiusata kun mua kiusataan ekaks" Lapsihaastattelu kiusaamisesta päiväkodissa. Pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Helsingin yliopisto.

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieto.

Kauhavan kaupunki, Evijärven ja Lappajärven kunta. 2019. Kauhavan kaupungin ja Evijärven ja Lappajärven kuntien paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 4.1.2022. https://www.kauhava.fi/files/20138/Kauhavan_kaupunki.Paikallinen_varhaiskasvatussuunnitelma_1.8.2019.pdf

Kauhavan kaupunki. 2019. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Varhaiskasvatuspalvelut.

Kauhava. 2021. Varhaiskasvatus. Viitattu 4.1.2022. https://www.kauhava.fi/palvelut/varhaiskasvatus_ja_esiopetus

Kauhava. Päiväkodit. Viitattu 17.12.2021. https://www.kauhava.fi/palvelut/varhaiskasvatus_ja_esiopetus/paivakodit

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva. WSOY

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki. WSOY.

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Folkhälsan.

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2011. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Helsinki. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Folkhälsan.

L11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Finlex. Viitattu 16.12.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

L13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Finlex. Viitattu 24.1.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

L13.7.2018/540. Varhaiskasvatuslaki. Finlex. Viitattu 17.12.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

L23.8.2018/753. Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta. Finlex. Viitattu 2.2.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180753>

Laaksonen, V. 2022. Kaveritaidot varhaiskasvatuksessa. Keuruu. PS-KUSTANNUS.

Lapsen oikeudet. 2022. Lapsen oikeuksien sopimus turvaa lapsen oikeudet. Viitattu 20.1.2022. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/>

Leinonen, R. 2018. Sisällönanalyysi. Viitattu 12.10.2021. <https://spoken.fi/sisallönanalyysi/>

Leskisenoja, E. 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Keuruu. PS-KUSTANNUS.

Mieli. 2021. Suojatekijät vahvistavat, riskitekijät heikentävät mielenterveyttä. Viitattu 7.11.2021. <https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/mita-mielenterveys-on/suojatekijat-vahvistavat-riskitekijat-heikentavat-mielenterveytta/>

MLL. 2017. Kiusaaminen ja pienet lapset. Viitattu 2.1.2022. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen-ja-pienet-lapset/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2021. Kiusaamisen seuraukset. Viitattu 12.11.2021. <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/kiusaamisen-seuraukset/>

OAJ. 2021. Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Viitattu 19.1.2022. <https://www.oaj.fi/arjessa/mita-opettajan-tyo-on/opettajana-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa/>

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pähkinänkuoressa. Viitattu 19.1.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-pahkinankuoressa>.

Opetushallitus. 2021. Mitä on varhaiskasvatus. Viitattu 17.12.2021. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>.

Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Helsinki. Viitattu 17.12.2021. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Peltokangas, H. 2022. Kaupunki tarttuu kiusaamisen ehkäisyyn tosissaan - Lapua malli kutsuu kaikki asukkaat hyvinvointitalkoisiin. Ilkka-Pohjalainen. 29/3, 8.

PIKI-toimintamalli 2022. PIKI-toimintamalli. Viitattu 10.2.2022. <http://www.piki-toimintamalli.fi/>

Pöyhönen, V. 2013. Defending behavior in bullying situations. Väitöskirja. Käyt-täytymistieteiden ja filosofian laitos. Turun yliopisto.

Repo, L. 2015 a. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Juva. PS-kustannus.

Repo, L. 2015 b. Bullying and its prevention in early childhood education. Väitös-kirja. Opettajankoulutuslaitos. Helsingin yliopisto.

Röning, T. 2007. Mielenterveys voimavarana. Viitattu 4.1.2022. <https://docplayer.fi/5323056-Mielenterveys-voimavarana.html>

Santalahti, P. Petrelius, P. & Lindberg, P. 2015. Onnellisista lapsista terveiksi ai-kuisiksi – katsaus epidemiologiaan ja auttamiskeinoihin. Terveiden ja hyvinvoin-nin laitos. Julkaisuarkisto Julkari. Viitattu 15.11.2021. https://www.jul-kari.fi/bitstream/handle/10024/129592/URN_ISBN_978-952-302-538-7.pdf?se-quence=1&isAllowed=y

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Juva WSOY.

Tamminen, T. 2004. Olipa kerran lapsuus. Juva. WSOY.

Toivanen, A. 2017. ”Kiusaaminen jätti jäljet” Lapsena koulukiusattujen kokemuk-sia kiusaamisen vaikutuksista elämään. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden koulutus. Oulun yliopisto.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Turun Yliopisto. 2022. Ryhmänhallintaohjelma (TCM) ammattikasvattajille. Vii-tattu 27.1.2022. <https://sites.utu.fi/ihmeellisetvuodet/ammattikasvattajille/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2022. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 5.1.2022. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>

VOL. 2020. Estä kiusaaminen ennalta. Viitattu 3.1.2022. <https://www.vol.fi/uuti-set/esta-kiusaaminen-ennalta/>

Vuori, J. 2021. Johdatus laadulliseen tutkimukseen ja verkkokäsikirjaan. Viitattu 11.10.2021. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/johdatus-laadulliseen-tutkimukseen-ja-verkkokasikirjaan/>

LIITTEET

LIITE 1

1. Miten kiusaamisilmiö näyttäytyy päiväkotinne arjessa 3-5 -vuotiailla?
2. Onko todellisia kiusaamistilanteita vaikea erottaa ikätasolle tyypillisistä erimielisyyksistä? Kuvaile, minkälainen tilanne on ollut vaikea tunnistaa.
3. Minkälaisin menetelmin kiusaamista ehkäistään päiväkodissanne?
4. Suojatekijät vahvistavat mielenterveyden kehittymistä. Mitkä ryhmäsi suojatekijät ehkäisevät kiusaamista?
5. Miten kiusaamisen ehkäisyä voitaisiin mielestäsi kehittää päiväkodissanne?
6. Onko päiväkodin henkilökunnalla mielestäsi riittävästi osaamista kiusaamisen ehkäisyyn, vai olisiko tarvetta lisäkoulutukselle? Kuvaile minkälainen koulutus olisi tarpeen.
7. Onko jokin muu asia, jota haluaisit sanoa kiusaamisen ilmenemisestä tai kiusaamisen ehkäisemisestä päiväkodissanne?

LIITE 2

Saatekirje varhaiskasvatuksen opettajille

Hei varhaiskasvatuksen opettaja!

Opiskelen sosionomiksi Vaasan ammattikorkeakoulussa ja toteutan opinnäytetyötäni yhteistyössä Kauhavan varhaiskasvatuksen kanssa.

Tutkimuksen aiheena on kiusaamisen ilmeneminen ja ehkäisy varhaiskasvatuksen arjessa. Tavoitteena on saada ajankohtaista tietoa varhaiskasvatuksen opettajilta kiusaamisesta sekä sen ehkäisystä Kauhavan varhaiskasvatuksessa. Tutkimustulosten avulla tehdään kehittämissuhteita kiusaamisen ehkäisemisen parantamiseksi.

Tämä nimetön e-kysely on suunnattu Kauhavan varhaiskasvatuksen 3-5 -vuotiaiden varhaiskasvatuksen opettajille. Tutkimustuloksissa ei tulla erottelamaan päiväkotia kunnittain, vaan tarkastellaan koko Kauhavan varhaiskasvatusta yhteisesti. Tutkimuksen tekemiseen on saatu tutkimuslupa Kauhavan kaupungin varhaiskasvatuksesta. Tutkimuskyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista, toivon kuitenkin runsasta osallistumista, koska teiltä saamani tieto on ensiarvoisen tärkeää opinnäytetyöni kannalta.

Tutkimustuloksia käsitellään luottamuksellisesti ja käytetään vain tähän tutkimukseen.

Vastaathan alla olevaan kyselyyn 23.12.2021 mennessä.

Valmis opinnäytetyö löytyy tekijän nimellä valmistumisen jälkeen osoitteesta www.theseus.fi

Kiitos yhteistyöstä lasten hyvinvoinnin puolesta!

Ystävällisin terveisin:

Marjo Vaho

e1900065@edu.vamk.fi

Opinnäytetyötä ohjaava opettaja:

Susanna Weber

susanna.weber@vamk.fi